

Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1997

**Arend J. van Dijk¹,
Romke Kleefstra¹,
Dirk Zoetebier¹ &
Roel Meijer²**

¹Sovon Vogelonderzoek
Nederland
Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen.
²CBS Sector Milieu
Productgroep Flora en Fauna
Postbus 4000
2270 JM Voorburg.

Jaarlijks worden in Nederland tellingen van kolonievogels en zeldzame broedvogels uitgevoerd. Dit artikel presenteert de resultaten over 1997. De koudeperiode in de voorafgaande winter zorgde voor een afname van soorten als IJsvogel en Grote Gele Kwikstaart. Droogte leidde tot minder gunstige vestigingsomstandigheden van sommige water- en moerasvogels zoals Geoorde Fuut. Opmerkelijk grote aantallen werden daarentegen aangetroffen van Lepelaar, Kwartelkoning en Krooneend. Tot de grote verliezers in 1997 behoorden onder andere Velduil, Kuifleeuwerik en Ortolaan. Voor de laatste twee soorten lijkt het einde van de Nederlandse broedpopulatie nabij.

Toen op 4 januari 1997 de 15^e Elfstedentocht werd verreden, zullen nog weinig vogelaars in gedachten bij het komende broedseizoen hebben vertoefd. Dik een half jaar later waren er echter zo veel broedvogeltellingen uitgevoerd dat begonnen kon worden met het opstellen van een landelijk overzicht van kolonievogels en zeldzame broedvogels. Dat het nog enkele jaren zou duren voordat dit in gedrukte vorm kon verschijnen, is jammer vanwege de actualiteit maar niet te vermijden. Het uitwerken, inzamen, completeren, controleren en vertoetsen van landelijke telgegevens kost nu eenmaal veel tijd. Eens te meer blijkt dan hoeveel vogeltellingen er in Nederland worden uitgevoerd en hoeveel personen en instanties daarbij betrokken zijn! Veel tellingen vinden plaats onder coördinatie van Sovon Vogelonderzoek Nederland, in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en in opdracht van het Informatie- en KennisCentrum Natuurbeheer (IKC-Natuurbeheer, tegenwoordig Expertise Centrum) van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Hieronder worden de resultaten samengevat van de tellingen van kolonievogels en zeldzame broedvogels in 1997 (Landelijk Soortonderzoek Broedvogels; LSB). Een meer uitgebreide rapportage is te vinden in van Dijk *et al.* (1999a); enkele getallen in deze publicatie zijn gecorrigeerd. Het overzicht sluit aan bij dat over 1992-96 (van Dijk *et al.* 1997a, 1997b, 1998, 1999b).

Methode

De methode van onderzoek wordt uitgebreid beschreven in van Dijk & Hustings (1996). Alle kolonievogelsoorten worden in principe landdekkend geteld. Bij zeldzame soorten wordt idealiter de volledige populatie geteld, vaak echter alleen een deel. Per soort wisselt het beeld van zeer volledig tot fragmentarisch. In tabel 1 wordt daarom voor elke soort ook een schatting gegeven. Van Dijk *et al.* (1999a) geven meer informatie over de volledigheid van het onderzoek en een verantwoording van het bronnenmateriaal. Belangrijke bronnen van informatie over het Wadden- en Deltagebied zijn Dijkse & Koks (1999) resp. Meininger *et al.* (1998).

Het weer

De winter van 1996/97 was, volgens de classificatie van IJsen (1991) 'koud' (vorstgetal van 31.2). Dit was een gevolg van intense koude in de laatste decade van december en de eerste helft van januari. De eerste decade van januari was zelfs de koudste van de 20^e eeuw. In tegenstelling tot de strenge winter van 1995/96 was de koude samengebond in een relatief korte periode, maar was wel heel het land in de greep van de vorst (in de voorgaande winter ontsprongen ZW- en Zuid-Nederland af en toe de dans). De vorstperiode ging, net als in 1995/96, niet gepaard met noemenswaardige sneeuwval. De rest van de winter bleven de weersomstandigheden zacht. Het voorjaar begon met een zeer

Tabel 1. Kolonievogels en zeldzame soorten in 1997. Achtereenvolgens worden gegeven: het getelde aantal paren of territoria, een schatting van de Nederlandse populatie in 1997 (dan wel het aangehouden of afgeronde aantal) en de aantallen in 1992-96 of eventueel eerder (bronnen in van Dijk *et al.* 1999a). *Colonial and rare breeding bird species in 1997 in The Netherlands. The following information is given: counted pairs, estimate of the national population and numbers in 1992-96.*

Soort <i>Species</i>	Getelde paren <i>Counted pairs</i>	Geschatte populatie <i>Population estimate</i>	Populatie 1992-96 <i>Population 1992-96</i>
Roodhalsfuut <i>Podiceps grisegena</i>	2	2	1-4
Geoorde Fuut <i>P. nigricollis</i>	177	195-215	160-280
Aalscholver <i>Phalacrocorax carbo</i>	17 409	17 410	14 500-20 900
Roerdomp <i>Botaurus stellaris</i>	135	140-160	140-220
Woudaap <i>Ixobrychus minutus</i>	9	9	7-10
Kwak <i>Nycticorax nycticorax</i>	4	4	0-5
Kleine Zilverreiger <i>Egretta garzetta</i>	3	3	0-3
Grote Zilverreiger <i>Casmerodius albus</i>	1	1	2-5
Blauwe Reiger <i>Ardea cinerea</i>	8596	9600	10 000-13 500
Purperreiger <i>A. purpurea</i>	300	300	270-315
Ooievaar <i>Ciconia ciconia</i>	282	282	160-275
Lepelaar <i>Platalea leucorodia</i>	1138	1138	575-845
Kolgans <i>Anser albifrons</i>	80	100-130	55 (1994)
Grote Canadese Gans <i>Branta canadensis</i> ssp	176	200-230	95-110 (1994)
Brandgans <i>B. leucopsis</i>	165	220-250	0 (1994)
Smient <i>Mareca penelope</i>	17	17	6-31
Pijlstaart <i>Anas acuta</i>	11	11	6-16
Krooneend <i>Netta rufina</i>	78	80-95	20-75
Eider <i>Somateria mollissima</i>	6372	?	10 000 (1996)
Brilduiker <i>Bucephala clangula</i>	8	8	7-14
Middelste Zaagbek <i>Mergus serrator</i>	36	36	11-27
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	912	1350-1450	1200-1410
Blauwe Kiekendief <i>C. cyaneus</i>	95	100-110	110-140
Grauwe Kiekendief <i>C. pygargus</i>	32	32	23-37
Slechtvalk <i>Falco peregrinus</i>	4	4	2-5
Korhoen <i>Tetrao tetrix</i>	32	32	33-40
Porseleinhoen <i>Porzana porzana</i>	167	195-245	80->200
Klein Waterhoen <i>P. parva</i>	8	8	0-7
Kleinst Waterhoen <i>P. pusilla</i>	9	9	2-6
Kwartelkoning <i>Crex crex</i>	253	260-275	40-100
Steltkluit <i>Himantopus himantopus</i>	1	1	0-14
Kluit <i>Recurvirostra avosetta</i>	7050	7100	7100-9100
Kleine Plevier <i>Charadrius dubius</i>	604	?	750-1100 (1996)
Bontbekplevier <i>C. hiaticula</i>	347	355-365	330-430
Strandplevier <i>C. alexandrinus</i>	351	360-370	320-440
Bonte Strandloper <i>Calidris alpina</i>	1	1	0-2
Kemphaan <i>Philomachus pugnax</i>	111	135-185	300-550
Oeverloper <i>Actitis hypoleucos</i>	8	8	1-10
Zwartkopmeeuw <i>Larus melanocephalus</i>	376	376	75-327
Dwergmeeuw <i>L. minutus</i>	1	1	1-6
Kokmeeuw <i>L. ridibundus</i>	135 053	140 000	132 000-170 000
Stormmeeuw <i>L. canus</i>	5692	6200	6000-7900
Kleine Mantelmeeuw <i>L. graellsii</i>	57 155	57 200	32 000-50 000
Zilvermeeuw <i>L. argentatus</i>	65 524	67 000	68 000-90 000
Geelpootmeeuw <i>L. michahellis</i>	5	5	1-3
Grote Mantelmeeuw <i>L. marinus</i>	8	8	0-7
Grote Stern <i>Sterna sandvicensis</i>	11 913	11 910	9380-11 650
Visdief <i>S. hirundo</i>	17 377	18 000	16 000-18 300
Noordse Stern <i>S. paradisaea</i>	1763	1760	1820-2220
Dwergstern <i>S. albifrons</i>	515	515	337-461
Witwangstern <i>Chlidonias hybridus</i>	1	1	0-1
Zwarte Stern <i>C. niger</i>	1086	1150	1100-1400

Soort <i>Species</i>	Getelde paren <i>Counted pairs</i>	Geschatte populatie <i>Population estimate</i>	Populatie 1992-96 <i>Population 1992-96</i>
Kerkuil <i>Tyto alba</i>	800	800	760-1400
Oehoe <i>Bubo bubo</i>	1	1	0-2
Velduil <i>Asio flammeus</i>	40	45-50	35-100
Nachtzwaluw <i>Caprimulgus europaeus</i>	437	?	450-650 (1989-91)
IJsvogel <i>Alcedo atthis</i>	21	35-50	70-425
Hop <i>Upupa epops</i>	1	1	0-2
Draaihals <i>Jynx torquilla</i>	50	50-100	50-100 (1995-96)
Middelste Bonte Specht <i>Dendrocopos medius</i>	9	9	0-1
Oeverzwaluw <i>Riparia riparia</i>	17 984	18 500	9440-20 000
Huiszwaluw <i>Delichon urbica</i>	23 957	104 000	107 000-130 000
Kuifleeuwerik <i>Galerida cristata</i>	45	60-80	200-300 (1993-94)
Duinpieper <i>Anthus campestris</i>	34	40-55	50-60 (1995-96)
Grote Gele Kwikstaart <i>M. cinerea</i>	103	150-175	180-300
Rouwkwikstaart <i>M. yarrellii</i>	4	4	4-13
Paapje <i>Saxicola rubetra</i>	305	360-420	500-800 (1995)
Kramsvogel <i>Turdus pilaris</i>	69	?	300-350 (1995)
Krekeltzanger <i>Locustella fluviatilis</i>	2	2	0-3
Grote Karekiet <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	242	250-275	280-400
Baardman <i>Panurus biarmicus</i>	1792	1800-2000	1900-2000 (1995)
Taigaboomkruiper <i>Certhia familiaris</i>	55	60-70	13-50
Buidelmees <i>Remiz pendulinus</i>	193	205-230	110-250
Grauwe Klauwier <i>Lanius collurio</i>	213	225-245	170-235
Klaapekster <i>L. excubitor</i>	4	4	1-9
Roek <i>Corvus frugilegus</i>	55 960	58 000	38 000-60 000
Huiskraai <i>C. splendens</i>	1	1	0
Raaf <i>C. corax</i>	89	89	90-108
Keep <i>Fringilla montifringilla</i>	7	7	5-19
Europese Kanarie <i>Serinus serinus</i>	127	400-450	160-300
Roodmus <i>Carpodacus erythrinus</i>	44	45-55	25-60
Ortolaan <i>Emberiza hortulana</i>	2	2	1-18
Grauwe Gors <i>Miliaria calandra</i>	87	105-125	50-120

zachte, zonnige en droge maand maart. In april was het eveneens zonnig en droog, maar trad enkele malen uitzonderlijk zware nachtvorst op (-10.6 °C op 21 april te Gilze-Rijen). Evenals in 1996 zorgde droogte voorafgaande aan, en in het begin van het voorjaar (neerslagsom in oktober-april 375 mm, tegen gemiddeld 456 mm) voor relatief lage waterstanden. De vestigingsmogelijkheden voor sommige water- en moerasvogelsoorten waren dan ook matig. In mei en juni was het wisselvallig weer met vrij veel regen en enkele malen noodweer. In de tweede helft van juni was het daarbij aan de koele kant. Ook juli was een tegenvallende maand voor liefhebbers van warmte en zon.

Soortbesprekingen

De resultaten van 1997 worden samengevat in tabel 1. Voor de meeste soorten wordt hieronder een korte toelichting gegeven. Bij soorten die worden beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) is aange-

geven of waarnemingen zijn ingediend en aanvaard (*) of niet zijn ingediend (°) (ontleend aan Wiegant *et al.* 1999).

Het voorkomen van zeldzame exoten wordt fragmentarisch besproken, omdat de Sovon-database wat deze soorten betreft incompleet is. Het tellen van deze soorten wordt overigens nadrukkelijk gepropageerd, wat zijn vruchten langzamerhand begint af te werpen. Ook enkele andere soorten waarvan het landelijke beeld onvolledig was of weinig verandering vertoonde ten opzichte van vorige jaren komen hieronder niet aan bod (Eider, Bruine Kiekendief, Nachtzwaluw). Voor aanvullende informatie wordt verwezen naar van Dijk *et al.* (1999a).

Roodhalsstuit *Podiceps grisegena*

Naast een zeker broedgeval in Diependal (Dr), het negende zekere broedgeval in Nederland sinds 1981, was er een baltend paar aanwezig in de Lindevallei (Fr). De langdurige aanwezigheid op deze laatste locatie, waar sinds 1991 regelmatig Roodhalsfuten verblijven, resulteerde niet in een succesvol broedgeval.

Roodhalsfuut, Alkmaar maart 1997 (Arnoud B. van den Berg) *Red-necked Grebe Podiceps grisegena*

Geoorde Fuut *Podiceps nigricollis*

In de meeste gebieden bleven de aantallen, net als in het voorgaande jaar, aan de magere kant. Gezien de lage waterstanden aan het begin van het voorjaar was niet anders verwacht. Lokaal was de situatie echter afwijkend. Zo was 1997 in de Groote Peel een veel beter jaar dan 1996 (29 resp. 7 paren). Het landelijk totaal kwam met 195-215 paren toch wat hoger uit dan in 1996 (160-180).

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*

Met drie nieuwe kolonies (Zuiderduin Rottumeroog, Katlijk bij Heerenveen, Krammersche Slikken in Volkerakmeer) kwam het aantal vestigingen op 31. In de zoute kustgebieden namen de aantallen verder toe, net als in Groningen, Friesland, het rivierengebied en Zuid-Holland. De aantallen in de zeven grootste kolonies, merendeels in het IJsselmeergebied, namen iets af of stagneerden. Met ruim 17 400 paren bleef de landelijke stand zo'n 1000 paren onder het niveau van 1996.

Roerdomp *Botaurus stellaris*

Na de strenge winter van 1995/96 en de koude winter van 1996/97 zijn de aantallen in veel gebieden op een dieptepunt beland (voorbeeld Gelderse Poort: 8 paren in 1997, tegen 17-37 in 1989-94). Met 140-160 paren bevindt de Nederlandse populatie zich op een precair laag niveau. Overijssel (23%), Flevoland (22%) en Noord-Holland (17%) herbergen nog relatief belangrijke populaties.

Woudaap *Ixobrychus minutus*

In tenminste drie territoria werd met succes geïmagineerd, gezien waarnemingen in Lauwersmeer, Berkheide bij Katwijk en recreatiegebied Het Weegje bij Gouda (resp. 3-4, 2 en 3 juvenielen ge-

zien). De overige territoria werden in de oostelijke Vechtplassen en in zuidoostelijk Noord-Brabant gevonden. Met negen gemelde territoria week 1997 niet af van de voorgaande jaren (1992-96 7-10).

Kwak *Nycticorax nycticorax*

Op verschillende locaties werden volwassen vogels gezien op potentiële broedlocaties (Duursche Waarden bij Wijhe Ov, Nieuwkoopse Plassen ZH), eventueel in gezelschap van jonge vogels (Lauwersmeer Fr, de Wieden Ov). Direct bewijs voor een broedgeval ter plaatse, in de vorm van een nestvondst, ontbrak. Vooral in het Lauwersmeer leken de waarnemingen echter wel op broeden te duiden.

Kleine Zilverreiger *Egretta garzetta*

Broedgevallen werden vastgesteld op de Middelplaten in het Veerse Meer (gebruikt nest gevonden) en in het Quackjeswater te Voorne (twee paren tussen Lepelaars; beide paren brachten twee jongen groot). Hiermee broedde de soort voor het vierde opeenvolgende jaar in Nederland.

Grote Zilverreiger *Casmerodius albus* (*Egretta alba*)

Misschien vond een broedgeval plaats in de Oostvaardersplassen, waar tijdens vliegtuigtellingen een onvolwassen vogel werd gezien. Aanwijzingen voor broedgevallen elders ontbraken, zodat 1997 opnieuw een teleurstellend jaar voor deze soort was. De vijf paren in 1995 blijven voor Nederland voorlopig ongeëvenaard.

Blauwe Reiger *Ardea cinerea*

Rekening houdend met de getelde aantallen in 350

kolonies, en gebruik makend van oudere cijfers voor 41 niet-getelde kolonies, wordt de landelijke populatie begroot op 9600 paren. Dit betekent een afname van 29% ten opzichte van het recordjaar 1995. Deze afname komt vooral op rekening van de strenge winter van 1995/96. De felle koudeperiodes in de winter 1996/97 leidde slechts tot een geringe verdere reductie (afname met 4% ten opzichte van 1996). De drie grootste kolonies, in het Meggelveld bij Wessum (Lb), De Pot bij Nieuwkoop (ZH) en Huis te Linschoten (Ut) telden resp. 285, 167 en 166 paren.

Purperreiger *Ardea purpurea*

Met 300 paren was de landelijke stand iets lager dan in 1996 (315). De grootste vestiging, in de Nieuwkoopse Plassen (ZH), telde 130 paren (aangevuld naar van der Kooij 1998).

Ooievaar *Ciconia ciconia*

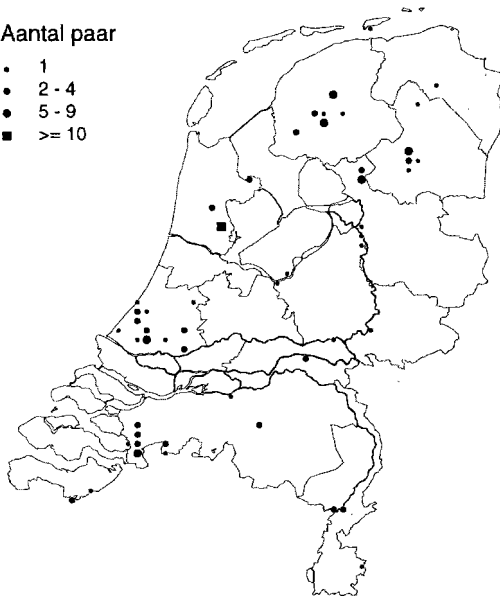
De Werkgroep Ooievaarstelling meldde 282 nestende paren, ongeveer evenveel als in 1995-96 (resp. 273 en 275). De grootste aantallen werden traditioneel rond de buitenstations vastgesteld, met maxima bij Groot Ammers (ZH; 49), De Wijk (Dr/Ov; 22) en Spanga (Fr; 16) (Anonymus 1998).

Lepelaar *Platalea leucorodia*

In 1997 kwam het landelijk totaal voor het eerst sinds mensenheugenis boven de 1000 uit. Er werden 1138 nesten geteld, een toename van 35% ten opzichte van het voorgaande jaar. Naast de bekende kolonies werden zeven kleine nieuwe vestigingen gesticht, merendeels in het IJsselmeeren Deltagebied. De in 1996 verlaten Oostvaardersplassen waren in 1997 opnieuw bezet. De toename in de afgelopen jaren wordt toegeschreven

Aantal paar

- 1
- 2-4
- 5-9
- ≥ 10

Figuur 2. Verspreiding van Grote Canadese Gans als broedvogel in 1997 (aantal paren per atlasblok). *Breeding distribution of Greater Canada Goose in 1997 (pairs/5x5 km square).*

aan uitbreiding van voedselgebieden (natuurontwikkeling, verbetering waterkwaliteit, aanleg vispassages), hoge jongenoverleving, bescherming en ander beheer van broedgebieden en pleisterplaatsen langs de trekweg naar Afrika (Overdijk 1999).

Kolgans *Anser albifrons*

De Kolgans heeft zich definitief als broedvogel gevestigd in Nederland. In 1997 werden 80 paren gemeld, voor het merendeel in Friesland, het rivierengebied, de Brabantse Biesbosch en het Hollandsch Diep. De broedvogels zijn doorgaans (nazaten van) ontsnapte of verwonde vogels.

Grote Canadese Gans *Branta canadensis* ssp.

In vergelijking met het overzicht van Lensink (1996) over 1992-94 (95-110 paren) is de soort verder toegenomen. De 176 gemelde paren in 1997 zullen overigens niet compleet zijn voor Nederland. De meeste vogels worden gemeld uit midden-Friesland, Drenthe, Noord-Holland en westelijk Noord-Brabant.

Brandgans *Branta leucopsis*

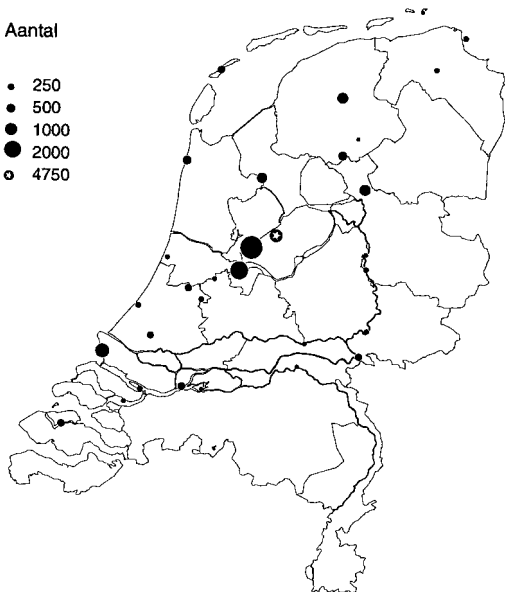
Sinds 1988 broeden jaarlijks Brandganzen in Nederland. In 1997 werden forse aantallen geregistreerd en bedroeg de Nederlandse populatie naar schatting 220-250 paren. De meeste meldingen komen uit het westen en zuidwesten van het land, waarbij het Markiezaat (NB; 70 paren) en de Hellegatssloten (ZH; 35) het meest in het oog springen.

Smient *Mareca penelope* (*Anas penelope*)

In 1997 werd één zeker broedgeval vastgesteld (Berkenwoude ZH). Daarnaast werden er 16 waarschijnlijke broedparen gemeld.

Aantal

- 250
- 500
- 1000
- 2000
- 4750

Figuur 1. Verspreiding van Aalscholver als broedvogel in 1997 (aantal paren per kolonie). *Breeding distribution of Great Cormorant in 1997 (pairs/colony).*

Pijlstaart *Anas acuta*

Naast twee zekere broedgevallen (Ijperveld NH en Griend) werden negen waarschijnlijke broedparen gemeld, voor het merendeel in het Deltagebied. Het aantal gemelde paren sinds 1992 schommelt van 6-16 en de landelijke broedpopulatie omvat hooguit enkele tientallen paren.

Krooneend *Netta rufina*

In 1997 werden 78 paren geteld, waarvan het merendeel in Vinkeveense Plassen/Botshol (Ut/NH; 62), de Rottemeren/Zevenhuizerplas (ZH; 6) en Nieuwkoopse Plassen (ZH; 3). Dit vormt het beste resultaat sinds vele jaren. Nadat de landelijke stand eind jaren tachtig was gedaald tot een minimum van 6-15 paren in 1989-90, betekent dit een aanzienlijke vooruitgang.

Brilduiker *Bucephala clangula*

Paren met jongen werden gezien langs de IJssel (5 paren), op het Veluwemeer en in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Voorts werd broeden vermoed op de Waterleidingplas bij Loenen (Ut). Hoewel de drie laatste locaties nieuw zijn, loopt het met de vestiging in Nederland niet hard. Wel wordt het aantal onderschat omdat niet alle paren worden doorgegeven. Als gevolg van nieuwe informatie uit het IJsseldal (J. Driessen, P. Voskamp) zijn de aantallen uit 1992-96 te laag gebleken.

Middelste Zaagbek *Mergus serrator*

Met 36 paren was 1997 het beste jaar sinds de vestiging als jaarlijkse broedvogel in 1977. De volledige broedpopulatie was zoals gebruikelijk gehuisvest in het Deltagebied, met uitzondering van twee paren in het Waddengebied (op Griend, het enige gebied hier waar de soort met enige regelmaat broedt).

Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*

Na de sterke toename in de jaren zestig, zeventig en tachtig zijn magere tijden aangebroken voor Blauwe Kiekendieven. In het Waddengebied, het belangrijkste broedgebied, gaan veel paren niet meer tot broeden over, de legselgrootte is kleiner geworden en de jongenproductie minimaal (Bijlsma 1998a). Afname van de populatie kan daarmee niet uitblijven en is bijvoorbeeld op Ameland goed merkbaar (van 24 naar 15 paren in 1993-97). Buiten het Waddengebied worden alleen in de Oostvaardersplassen (6 paren in 1997) noemenswaardige aantallen gevonden. Hoewel de landelijke populatie in 1997 nog 100-110 paren omvatte, zijn de vooruitzichten voor deze soort allerminst geruststellend.

Grauwe Kiekendief *Circus pygargus*

Hoewel 1997 geen goed veldmuizenjaar was, werden 32 paren aangetroffen, een voor huidige begrippen redelijk resultaat (1992-96 32, 37, 34, 30 resp. 23 paren). De verspreiding bleef beperkt tot NO-Groningen (19 paren), Oost-Groningen (2), het Lauwersmeer (7) en Flevoland (4). Van 26 nesten lagen er 19 in landbouwgewassen (Koks & Visser 1998).

Slechtvalk *Falco peregrinus*

Succesvolle broedgevallen in Limburg (2) en Gel-

derland (1) vonden plaats in speciale nestkasten. Daarnaast was er een territoriaal paar in Noord-Brabant en overzomerden diverse individuen (Werkgroep Slechtvalk Nederland).

Korhoen *Tetrao tetrix*

Op de Sallandse Heuvelrug (Ov) werden 32 hanen geteld, waarmee deze populatie stabiel bleef (1990-96 22-32). Het laatste kan niet worden gezegd van Noord-Brabant, waar de soort voor het eerst ontbrak.

Porseleinhoen *Porzana porzana*

Van de 167 gemelde territoria stamt het merendeel uit Friesland (49), Drenthe (25) en Overijssel (18). Dit totaal vormt slechts een deel van de landelijke populatie, aangezien landdekkende inventarisatie van deze soort vrijwel onhaalbaar is. Gezien het verschil met het voorgaande, nog drogere voorjaar (61 gemelde territoria) waren de vestigingsmogelijkheden in 1997 beter.

Klein Waterhoen *Porzana parva*

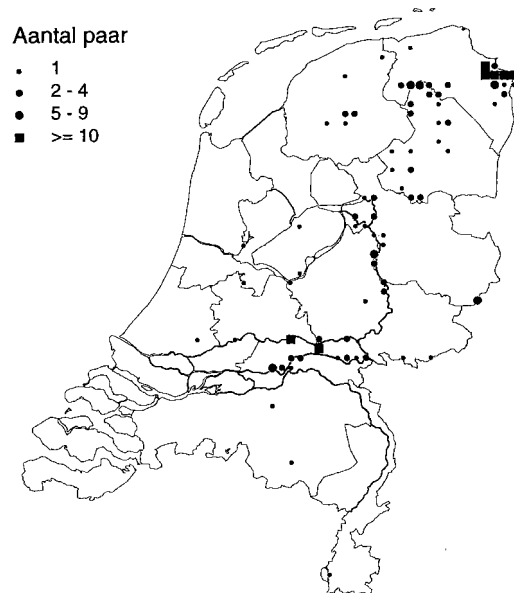
Van de acht meldingen kwam de meerderheid uit Friesland (2) en Overijssel (3). Geen van deze meldingen werd voorgelegd aan de CDNA.

Kleinst Waterhoen *Porzana pusilla*

Het aantal van negen meldingen was het hoogste van de afgelopen jaren. Door de CDNA geaccepteerde gevallen stammen uit de Tjamme bij Beerta (Gr)*, de Vlaardingse Aalkeetbuitenpolder (ZH)* en de Blauwe Kamer bij Rhenen (Ut)*.

Kwartelkoning *Crex crex*

Vanaf begin juni werd een opvallende influx geregistreerd. In totaal werden 253 roepende manne-

Figuur 3. Verspreiding van Kwartelkoning als broedvogel in 1997 (aantal paren per atlasblok). *Breeding distribution of Corn Crake in 1997 (pairs/5x5 km square).*

Kwartelkoning (Arnoud B. van den Berg) *Corncrake* *Crex crex*

tjes in kaart gebracht, waarvan de meerderheid in Groningen (106; vooral Oldambt), langs de Grote Rivieren (60) en in Drenthe (36) (van Dijk 1998, Koffijberg *et al.* 1998). Deze aantallen zijn opmerkelijk, gezien de lage aantallen die recent gebruikelijk waren (34-70 territoria gemeld in 1992-96). De influx, die ook in Denemarken, Duitsland en Zweden werd vastgesteld, staat mogelijk in verband met de landbouwkundige ontwikkelingen in het voormalige Oostblok. Grootschalige braaklegging van landbouwgebieden heeft daar geleid tot zeer gunstige vestigingsmogelijkheden, die op hun beurt dankzij een hoge jongenproductie wellicht voor een impuls in de westelijke broedgebieden hebben gezorgd. De influx in 1997 vormde overigens de prelude tot een nog omvangrijker optreden in 1998.

Steltkluit *Himantopus himantopus*

Het enige broedgeval, op het Rammegors (ZI), mislukte door uitdroging van het gebied en verstoring door pony's (Meininger *et al.* 1998). De soort heeft vanaf 1988 vrijwel jaarlijks in Nederland gebroed (uitzondering: 1996) in 1-22 paren.

Kluit *Recurvirostra avosetta*

De landelijke populatie telde *c.* 7100 paren, waarvan 3890 in het Waddengebied en 2760 in het Deltagebied, en bleef daarmee vrijwel gelijk ten opzichte van 1996. De aantallen op de Groninger kust (Koffijberg 2000) en in het Deltagebied (Meininger *et al.* 1998) zijn al jarenlang stabiel, die van

de Friese Waddenkust zijn sinds 1991 met 43% afgenomen. Vegetatiesuccessie en verhoogde predatiedruk worden als mogelijke oorzaken genoemd (Feddema & Kuipers 1998).

Kleine Plevier *Charadrius dubius*

De situatie in 1997 kwam sterk overeen met die in het voorgaande jaar. Er werden ruim 600 paren geteld. De schatting van de landelijke populatie in 1996, 750-1100 paren, lijkt ook op 1997 van toepassing.

Bontbekplevier *Charadrius hiaticula*

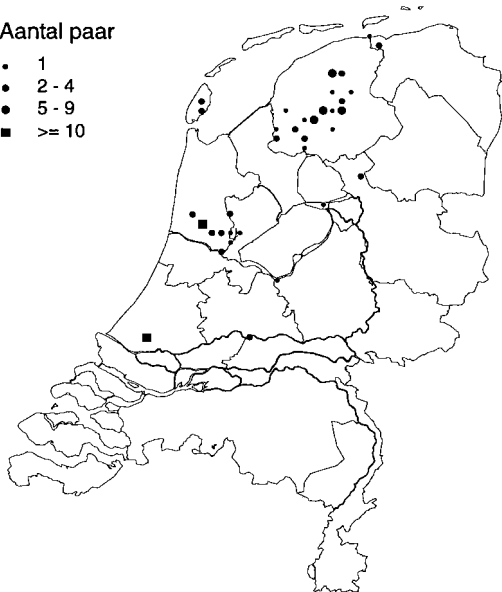
In het Waddengebied, goed voor minstens 145 paren, vertoont de soort lokaal enige toename (Friese kust 26 paren, tegen 3 in 1991). De afname in het Deltagebied is nog niet tot staan gekomen (139 paren; Meininger *et al.* 1998). De landelijke populatie, in 1997 geschat op 355-365 paren, neemt langzaam af.

Strandplevier *Charadrius alexandrinus*

Van de 351 getelde paren (schatting: 360-370) verbleef het merendeel gewoontegetrouw in het Deltagebied (256, voornamelijk in Grevelingen-, Volkerak- en Markiezaatsmeer), op afstand gevolgd door het Waddengebied (73). Vergeleken met de situatie van vóór 1950 (900-1000 paren; Meininger & Arts 1997) is de huidige stand mager. Onderzoek heeft aangetoond dat het broedsucces door intensieve recreatie sterk wordt gedrukt.

Aantal paar

- 1
- 2 - 4
- 5 - 9
- ≥ 10

Figuur 4. Verspreiding van Kemphaan als broedvogel in 1997 (aantal 'paren' per atlasblok). *Breeding distribution of Ruff in 1997 ('pairs'/5x5 km square).*

Strandplevieren op Griend broeden dan ook succesvoller dan die op Terschelling; op het laatste eiland is zelfs een verschil merkbaar tussen het drukke Noordzeestrand en de wadzijde, gekenmerkt door slechte resp. normale broedresultaten (Tulp 1998).

Bonte Strandloper *Calidris alpina*

Op de Dollardkweider (Gr) was net als voorgaande jaren een paar aanwezig dat afleidingsgedrag vertoonde. Nestvondsten zijn al jarenlang niet meer gedaan.

Kemphaan *Philomachus pugnax*

Ondanks hiaten in het onderzoek is het aantal van iets meer dan 100 'paren' (incl. gegevens Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten) kenmerkend voor de huidige malaise. Van het tijdelijke bolwerk het Lauwersmeer is amper iets over (4 'paren' in 1997, tegen 350-400 in 1983).

Oeverloper *Actitis hypoleucos*

Naast waarschijnlijke broedgevallen bij De Veenhoop (Fr; afleidingsgedrag) en het Vollenhover Meer (Ov; paar met 3 net vliegvlugge jongen) waren er mogelijke broedgevallen bij Joure (Fr; territoriumgedrag, balts) en de Millingerwaard (Gl; balts). In vier andere gevallen was dit eveneens het geval maar was de documentatie gebrekkig.

Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*

De landelijke populatie nam opnieuw toe en bedroeg 376 paren. In het Deltagebied groeide de vestiging op de Hellegatsplaten uit tot 225 paren (Meininger et al. 1998). Hoewel de landelijke populatie in 1992-97 vervijfvoudigd is, blijft het voorkomen buiten het Deltagebied mager. In 1997 werden hier slechts 19 paren vastgesteld.

Dwergmeeuw *Larus minutus*

Aleen in de Westpolder (Gr) waren er aanwijzingen voor broeden (Koks 1998; aanvulling bij van Dijk et al. 1999a).

Kokmeeuw *Larus ridibundus*

Nederland telde c. 260 kolonies met in totaal naar schatting 140 000 paren. In 130 kolonies waar in voorgaande jaren Kokmeeuwen tot broeden kwamen, ontbrak de soort in 1997. Vooral in het binnenland zijn veel kolonies in het afgelopen decennium verlaten. De kolonies in het Waddengebied doen het naar verhouding nog het best.

Stormmeeuw *Larus canus*

De landelijke stand stabiliseert zich, na een scherpe terugval eind jaren tachtig en begin jaren negentig, rond 6500 paren. De grootste aantallen werden vastgesteld op Texel (1548 paren). Het Waddengebied heeft wat koppositie betreft de fakkel overgenomen van de Noord-Hollandse duinen.

Kleine Mantelmeeuw *Larus graellsii*

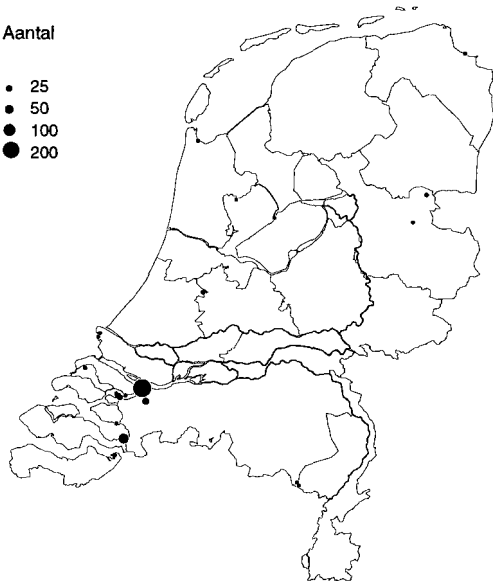
De Kleine Mantelmeeuw begint de Zilvermeeuw qua talrijkheid naar de kroon te steken. Met ruim 57 000 paren boekte de soort opnieuw een vooruitgang ten opzichte van het voorgaande jaar. De grootste kolonie, op de Maasvlakte/Europoort (ZH), telde 18 700 paren. Enkele decennia geleden was de Kleine Mantelmeeuw nog zeldzaam in Nederland.

Zilvermeeuw *Larus argentatus*

De afname van de landelijke broedpopulatie sinds eind jaren tachtig vlakt wat af. Met 67 000 paren, grotendeels in het Waddengebied (49%) en Delta-gebied (47%), verschilde de situatie in 1997 weinig van die in 1995-96 (68 000-70 000 paren).

Aantal

- 25
- 50
- 100
- 200

Figuur 5. Verspreiding van Zwartkopmeeuw als broedvogel in 1997 (aantal paren per kolonie). *Breeding distribution of Mediterranean Gull in 1997 (pairs/colony).*

Geelpootmeeuw *Larus michahellis argentatus*

Alle gevallen hadden betrekking op mengparen. Zekere broedgevallen vonden plaats bij de Houtribsluizen (Fl; gepaard met Zilvermeeuw) en de IJ-bunker (NH; 2 vogels, beide gepaard met Kleine Mantelmeeuwen). Voorts waren er mogelijke broedparen op de Workumerbuitenwaard (Fr) en op Neeltje Jans (Zl). Van de Maasvlakte/Europoort, waar vanaf 1985 jaarlijks 15-25 broedgevallen zouden zijn vastgesteld (van Swelm 1998), kwam geen informatie binnen.

Grote Mantelmeeuw *Larus marinus*

Sinds 1993 heeft de soort jaarlijks in Nederland gebroed. In 1997 ging het om acht paren, allemaal in Wadden-, IJsselmeer- en Deltagebied (resp. 2, 2 en 4). Zekere broedgevallen werden vastgesteld op de Groede (Terschelling; 2 paren), de Bocht van Molkwerum (Fr) en de Middelpaten (Zl). In de overige gevallen ging het om alarmerende of zich anderszins verdacht gedragende paren.

Grote Stern *Sterna sandvicensis*

Naast de traditionele kolonies op Griend (5000 paren), de Hompelvoet (2975) en de Hooge Platen (2000) was er een verrassende vestiging van 1000 paren op de Balg, Schiermonnikoog. Voorts kwamen 805 paren tot broeden op Rottumerplaat. Met bijna 12 000 paren bevond de landelijke populatie zich op een voor Nederland in recente tijden normaal aantal (1992-96: 9400-13 130).

Visdief *Sterna hirundo*

De landelijke populatie omvatte naar schatting 18 000 paren, verdeeld over 250 kolonies. Het merendeel hiervan bevond zich in Wadden- en Deltagebied (resp. 40 en 30%). Grote vestigingen bevonden zich op Griend (1500 paren), Balgzand-

Wieringen (NH; 2449) en het Haringvliet (ZH; 1176). De Nederlandse broedpopulatie lijkt stabiel (16 000-18 000 paren in 1992-97).

Noordse Stern *Sterna paradisaea*

Vergeleken met de voorgaande jaren (1992-96: 1820-2220 paren) was 1997 (1763 paren) een wat minder jaar. Dit was voornamelijk een gevolg van een matige bezetting in de belangrijkste Nederlandse kolonie, Griend (800 paren, in voorgaande jaren tot 1200).

Dwergstern *Sterna albifrons*

Met 515 paren was 1997 een voor huidige begrippen goed jaar (1992-96: 337-461). In het Wadengebied waren vooral Texel (105 paren, verdeeld over vijf kolonies) en Rottumerplaat (85) van belang. In het Deltagebied was dat het geval met de Hooge Platen in de Westerschelde (110) en de Krammersche Slikken in het Volkerakmeer (92).

Witwangstern *Chlidonias leucopterus*

In de noordelijke Randmeren (Gl) werd een nest met twee eieren gevonden dat succesvol uitvloog. Dit betekende het eerste zekere broedgeval in Nederland sinds 32 jaren (Deuzeman & Tempel 1998).

Zwarte Stern *Chlidonias niger*

De afname van de afgelopen decennia is mogelijk tot staan gekomen. In 1997 werden c. 1150 paren in 100 vestigingen gevonden, ongeveer evenveel als in voorgaande jaren. Zuid-Holland (35%), Overijssel (20%) en Gelderland (15%) herbergen de meeste paren, terwijl het voorkomen op de hoge gronden vrijwel is uitgedoofd.

Kerkuil *Tyto alba*

Gegevens van de Kerkuilenwerkgroep Nederland

Oehoe, Sint Pietersberg, 5 juni 1999 (Arnoud B. van den Berg) *Eagle Owl* *Bubo bubo*

lieten zien dat het topjaar 1996 (1400 paren) gevolgd werd door een daljaar (800). Ook het broedsucces was in 1997 lager dan in het voorgaande jaar (2.8 resp. 3.3 jongen per paar). Hiermee volgt de Kerkuil de veldmuizencyclus die in de jaren negentig weer duidelijk op gang kwam, na in de jaren tachtig verstoord te zijn geweest (Bijlsma 1998a).

Oehoe *Bubo bubo*

Een paartje in de Enci-groeven ten zuiden van Maastricht (Lb)* bracht onder grote mediabelangstelling vier jongen groot. Dit vormde het eerste goed gedocumenteerde broedgeval in Nederland (Schepers 1997).

Velduil *Asio flammeus*

Er werden 40 paren geteld, vrijwel allemaal op de Waddeneilanden en vooral op Ameland (7) en Texel (10). Sinds 1994 schommelt de landelijke stand rond de 40 paren. Eind jaren tachtig kwamen in goede jaren alleen al op Ameland dergelijke aantallen tot broeden.

IJsvogel *Alcedo atthis*

De felle vorstperiode eind december/begin januari 1996/97 miste niet zijn uitwerking op IJsvogels. In vijf goed onderzochte regio's namen de aantallen af van 21 paren naar 7. Na de slachting door de strenge winter van 1995/96 (afname met 80%) betekende dit een verdere adering. Het is aannemelijk dat de landelijke broedpopulatie in 1997 slechts 35-50 paren telde, een vijfde of daaromtrent van de stand twee jaar eerder.

Hop *Upupa epops*

Voor het derde jaar in successie was in centraal Noord-Brabant een, af en toe roepende, Hop langdurig aanwezig. Duidelijke aanwijzingen voor een broedgeval ontbraken.

Draaihals *Jynx torquilla*

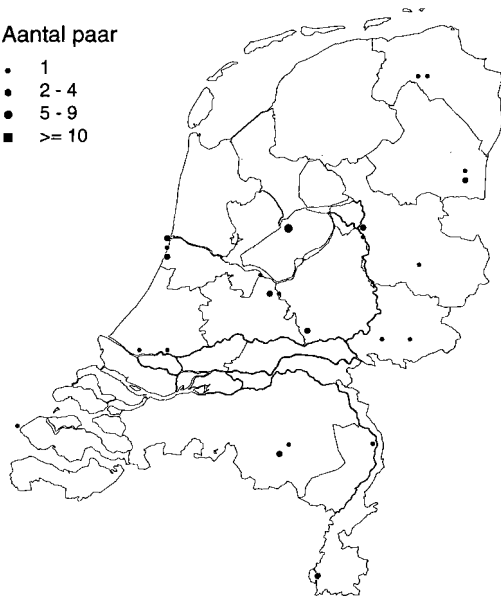
Van de 50 gemelde territoria werden de meeste gevonden in Drenthe (12) en op de Veluwe (34). In 1992-96 werden jaarlijks 28-42 territoria gemeld. Hoewel het overzicht in geen enkel jaar bij benadering volledig was, zal de landelijke populatie ook in het relatief goede jaar 1997 de 100 paren naar verwachting niet hebben overschreden.

Middelste Bonte Specht *Dendrocopos medius*

Voor de Middelste Bonte Specht was 1997 een spectaculair jaar. Dit was een vrijwel Limburgse aangelegenheid, met succesvolle broedgevallen in Savelsbos (Gronsveld), Aerwinckel en Muningsbos (beide Posterholt) en territoria bij Posterholt (1) en Vaals-Wittem (4). Incidentele waarnemingen elders in Zuid- en Midden-Limburg suggereren dat nog enkele broedgevallen onopgemerkt bleven (Schepers *et al.* 1997). Buiten Limburg werden verschillende waarnemingen gedaan, maar alleen bij Berkenheuvel (Dr) ging het om een langdurig aanwezig territoriaal exemplaar. De vestigingen in Limburg staan mogelijk in verband met een noordwaartse arealausbreiding in de Ardennen. Eerdere broedgevallen in Nederland vonden plaats in Twente (1952-62: 8x Ambt Delden, 1x Enschede; van den Berg & Bosman 1999).

Aantal paar

- 1
- 2 - 4
- 5 - 9
- ≥ 10

Figuur 6. Verspreiding van Kuifleeuwerik als broedvogel in 1997 (aantal paren per atlasblok). *Breeding distribution of Crested Lark in 1997 (pairs/5x5 km square).*

Oeverzwaluw *Riparia riparia*

De landelijke stand kwam uit op 18 500 paren, iets minder dan in 1996 (20 000) maar hoger dan in de jaren ervoor (1994-95: resp. 11 650 en 15 000). Qua verspreiding deden zich geen belangrijke wijzigingen voor (Leys 1998). Het herstel van de populatie na een dieptepunt rond 1984 komt grotendeels op conto van verbeterde overwinteringsomstandigheden in de Sahel, door normale tot overvloedige regenhoeveelheden aldaar. Regionaal is er ook uitbreiding van broedhabitat geweest. Zo valt de toename langs de Limburgse Grensmaas, van 363 paren in 1993 naar 2093 in 1996, samen met het op grote schaal beschikbaar komen van vele kilometers steilwanden na een tweetal winters met extreem hoogwater. In 1997 had hier overigens al een afname ingezet als gevolg van erosie van de steilwanden, die daardoor minder geschikt werden om te broeden (Schepers 1999).

Kuifleeuwerik *Galerida cristata*

Hoewel de landelijke populatie wel groter is dan de 45 aan Sovon doorgegeven paren, bevindt ze zich in een diep dal. In de meeste gemeenten waar nog Kuifleeuweriken voorkomen, gaat het om 1-3 paren, wat aangeeft dat lokaal uitsterven alleen een kwestie van tijd is. Emmen (4 paren) en Lelystad (8) vormden in 1997 gunstige uitzonderingen.

Duinpleper *Anthus campestris*

Net als voorgaande jaren bleef het voorkomen vrijwel beperkt tot de Veluwe (34 paren, waarvan 17 op het Kootwijkerzand). Het enige geval elders, een succesvol broedgeval, stamt van het Aekingerzand, een natuurgebied op de Fries-Drentse grens waar grootschalig vellen van bos moet resulteren in uitbreiding van stuifzand (Bijlsma 1997).

Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea*

Terwijl de belangrijkste regionale broedpopulatie, in Zuid-Limburg, amper te lijden had van de strenge winter van 1995/96, had de felle vorstperiode van drie weken in de winter van 1996/97 een ingrijpend effect: de stand nam er met 55% af (Kurstjens & Bakker 1998). Ook in de Achterhoek leed de soort een gevoelig verlies (-25%). Het is onduidelijk of dit ook het geval was in Twente. Landelijk waren er naar schatting 150-175 paren, aanzienlijk minder dan in het goede jaar 1995 (275-300).

Rouwkwikstaart *Motacilla yarellii*

Broedgevallen waarbij tenminste een der partners een Rouwkwikstaart was, werden vastgesteld bij Lutjebroek (NH; vogels met nestmateriaal), bij Lopik (Ut; idem) en Goes (Zl; voedseltransport). Over een melding op Texel ontbraken nadere gegevens.

Paapje *Saxicola rubetra*

Het meest opzienbarende in 1997 was de 'ontdekking' van een populatie van 35 paren in het buitenkaadse gebied van de Oostvaardersplassen (Bijlsma 1998b). In vier kerngebieden in Drenthe werden in 1997 duidelijk lagere aantallen geteld dan in 1996 (resp. 118 en 156 paren), maar dit kwam vooral doordat 1996 een uitschieter vormde (1992-95: resp. 121, 128, 124 en 120 paren).

Kramsvogel *Turdus pilaris*

De kartering van ZO-Limburg (Ellenbroek & van Noorden 1997) bevestigde nogmaals dat de aantallen in het voormalige bolwerk Zuid-Limburg sterk zijn teruggelopen. Elders in het land werden slechts enkele tientallen paren gemeld, zodat het de vraag is of de schatting van 300-350 paren uit 1995 inmiddels niet te optimistisch is. Na een sterke opkomst in de jaren zeventig en tachtig is de soort als broedvogel sterk op zijn retour.

Krekelzanger *Locustella fluviatilis*

Net als voorgaande jaren verbleven op verschillende locaties gedurende enige tijd zingende Krekelzangers (Pampushout Almere FI 18 mei-2 juni*; Horsterwold FI 14 mei-4 juni °), zonder aanwijzingen voor een broedgeval.

Grote Karekiet *Acrocephalus arundinaceus*

De landelijke stand bedroeg 250-275 paren, wat een duidelijke reductie betekent ten opzichte van voorgaande jaren. Verschillende gebieden die begin jaren negentig nog aanzienlijke aantallen kenden, zijn hun Grote Karekieten aan het kwijtraken (Gelderse Poort afname met 72% sinds 1992, Reeuwijkse Plassen met 50%). De nadruk binnen de huidige verspreiding komt steeds meer te liggen op NW-Overijssel inclusief de Randmeren (137 paren in 1997) en de Loosdrechtse Plassen (Ut; 49).

Baardman *Panurus biarmicus*

In 1997 werd speciale aandacht besteed aan deze soort. In dit "Jaar van het Baardmannetje" werden alle belangrijke moerasgebieden onderzocht. Naar schatting bedroeg de Nederlandse populatie 1800-2000 paren, sterk geconcentreerd in de

Oostvaardersplassen (65%), de buitendijkse moerasgebieden langs IJsselmeer en Randmeren (12%) en het Lauwersmeer (9%). Daarbuiten komt de soort verspreid voor over het lage deel van Nederland inclusief enkele Waddeneilanden. In moerassen op minerale bodem (klei, zand) is de gemiddelde dichtheid veel hoger dan op veen (4.08 versus 0.48 paren/ha). Overjarig riet is van essentieel belang binnen de broedbiotoop; de maximale dichtheid in moerassen op minerale bodem wordt bereikt wanneer 60% van het riet overjarig is. De aanwezigheid van open water is eveneens van betekenis (Beemster *et al.* 1999).

Taigaboomkruiper *Certhia familiaris*

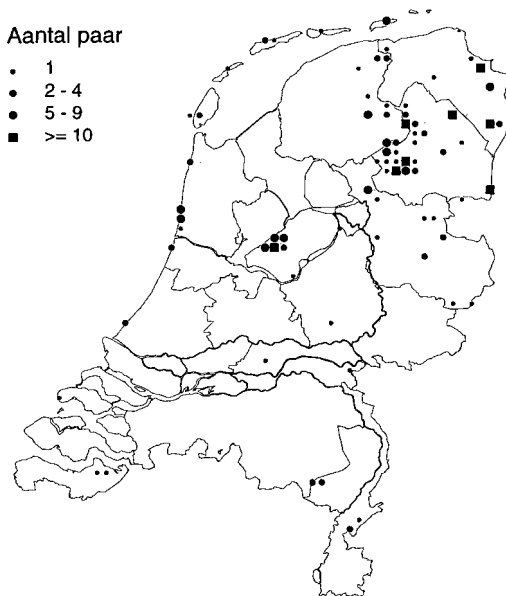
Een vlakdekkende kartering in ZO-Limburg, het enige gebied met een substantiële populatie, leverde 54 territoria op (Ellenbroek & van Noorden 1997). In Oost-Groningen werd in de Sellingerbossen een territorium vastgesteld (zang en mogelijk nestbezoek). Een landelijke schatting van tenminste 60-70 territoria in 1997 is verdedigbaar en mogelijk nog wat te laag (naar schatting 75 territoria in Limburg in 1998; van Noorden & Schols 1999).

Buidelmees *Remiz pendulinus*

De neerwaartse spiraal die na het topjaar 1992 (225-250 paren) had ingezet, werd in 1997 doorbroken. Er waren vermoedelijk 205-230 paren aanwezig, duidelijk meer dan in de voorgaande jaren. De grootste aantallen werden vastgesteld in NW-Overijssel en de Randmeren (82 paren) en de Gelderse Poort (37).

Grauwe Klauwier *Lanius collurio*

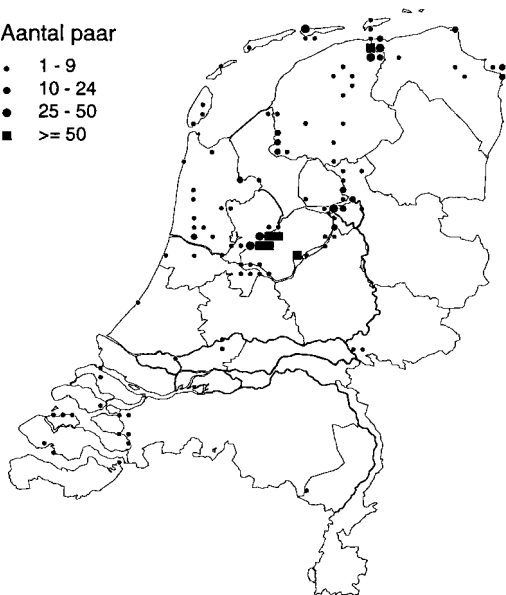
Naar schatting waren er 225-245 paren in Neder-

Figuur 7. Verspreiding van Paapje als broedvogel in 1997 (aantal paren per atlasblok). *Breeding distribution of Whinchat in 1997 (pairs/5x5 km square).*

Aantal paar

- 1 - 9
- 10 - 24
- 25 - 50
- ≥ 50

Figuur 8. Verspreiding van Baardman als broedvogel in 1997 (aantal paren per atlasblok). *Breeding distribution of Bearded Reedling in 1997 (pairs/5x5 km square).*

land aanwezig. In het Drentse bastion het Bargerveen werden 146 paren geteld, vrijwel evenveel als in 1996. In westelijk Drenthe, ZO-Friesland, de Veluwe en Flevoland werden wat hogere aantallen vastgesteld dan in voorgaande jaren. Het voorkomen op de Waddeneilanden is bijna uitgedoofd (2 paren op Ameland).

Klaepster *Lanius excubitor*

Op de Veluwe werden vier mogelijke territoria gemeld. Hoewel de soort lastig te inventariseren is en niet alle potentieel geschikte gebieden bezocht konden worden, is het duidelijk dat het voorkomen op de Nederlandse broedvogellijst aan een zijden draadje hangt.

Roek *Corvus frugilegus*

De landelijke stand is aan het stabiliseren. In 1997 waren er c. 58 000 paren aanwezig in 750 kolonies, ongeveer evenveel als de voorgaande twee jaren. Hiermee heeft de soort zich goed hersteld van de inzinking in de jaren zestig en zeventig (11 000 paren in 1970-75) en is de stand weer op het niveau van de jaren vijftig. In West-Nederland blijven verspreiding en aantallen evenwel sterk achter bij de situatie van enkele decennia eerder. Er lijkt een tendens te ontstaan tot meer verspreide maar kleinere kolonies. Mogelijk is dit een gevolg van het lokaal wegpesten van 'overlast' veroorzakende kolonies. De grootste kolonies in 1997 waren die in Gramsbergen (Ov; 1437 paren), Lochem (Gl; 1000) en Twello (Gl; 895).

Huiskraai *Corvus splendens*

Een paartje bij Hoek van Holland, waar vanaf 1994 Huiskraaien worden waargenomen, bracht ten minste één jong groot. Dit betekende het eerste broedgeval van deze soort in Europa (Ebels 1998).

Raaf *Corvus corax*

Een totaal van 89 paren betekent een pas op de plaats voor Nederland. Buiten de Veluwe, het traditionele bolwerk, werden paren gemeld uit de rest van Gelderland (1), Utrecht (15), Overijssel (4) en Flevoland (3). In deze gevallen gaat het deels om aanwezige paren die niet tot broeden overgaan.

Keep *Fringilla montifringilla*

Een gebruikelijk beeld: op enkele plaatsen werden langdurig zingende Kepen gemeld (7), maar aanwijzingen voor broeden waren er niet.

Europese Kanarie *Serinus serinus*

Afgaande op onderzoek in Zuid-Limburg (Ellenbroek & van Noorden 1997, van Noorden & Schols 1999), in combinatie met de telresultaten in de Achterhoek (24 paren) en Twente (14) is een schatting van 400-450 paren in 1997 mogelijk nog aan de lage kant. De soort is bezig aan een nieuwe bloeiperiode, waarbij de aantallen van eind jaren zeventig (450-550 paren in 1978-79) weer worden benaderd.

Grote Kruisbek *Loxia pytyopsittacus*

Een melding van een territorium bij Norg (Dr) bleef zonder documentatie en kan daarom niet worden geaccepteerd. Sinds 1991-92 zijn er geen meldingen van broedgevallen of duidelijke territoria.

Roodmus *Carpodacus erythrinus*

Na het magere jaar 1996 (hooguit 25-35 territoria) was 1997 weer een wat beter jaar. Er werden 44 territoria doorgegeven, met opvallende aantallen op Terschelling (21), in het Noordhollands Duinreservaat bij Castricum (5) en in de Oostvaarders- en Lepelaarplassen (4).

Ortolaan *Emberiza hortulana*

Hoewel er bij Winterswijk (Gl) en Lochem (Gl) gedurende enige tijd zingende Ortolanen werden opgemerkt, waren er geen aanwijzingen voor broedgevallen. Het uitsterven van de Nederlandse broedpopulatie, die omstreeks 1900 nog enige duizenden paren omvatte (van Noorden 1999), lijkt hiermee beklonken.

Grauwe Gors *Miliaria calandra*

De schatting van de landelijke populatie in 1997, 105-125 territoria, bevindt zich aan de bovengrens van wat tegenwoordig gebruikelijk is. De meerderheid van de Grauwe Gorzen huist langs de Grote Rivieren, vooral langs de Waal en de Maas benoorden Maastricht.

Verantwoording en dank Het Sovon-broedvogelonderzoek wordt financieel gesteund door het Informatie- en KennisCentrum Natuurbeheer (IKC Natuurbeheer) van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer & Visserij (tegenwoordig Expertise Centrum van het Ministerie van LNV) en het Centraal Bureau voor de Statistiek. Ook in 1997 waren weer talloze tellers betrokken bij het veldonderzoek, evenals districtcoördinatoren,

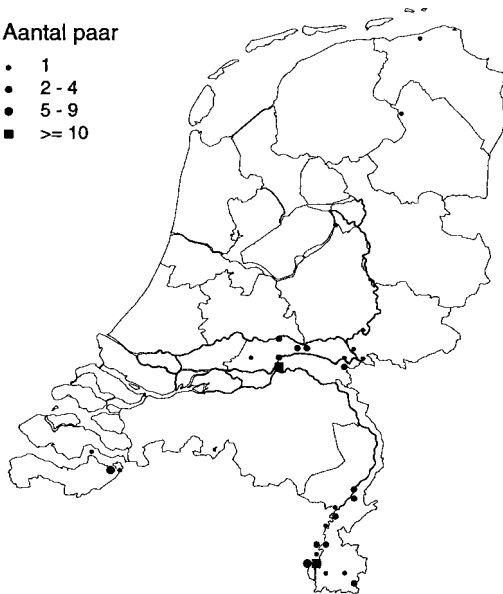
stafmedewerkers en gegevens aanleverende personen en instanties; alle betrokkenen worden bedankt voor hun medewerking en de aanlevering van gegevens (overzicht in van Dijk *et al.* 1999a). Deze samenvatting van het basisrapport werd verzorgd door Fred Hustings.

Literatuur

- Anonymus 1998. Ooievaars deden het goed in 1997. Vogelnieuws, maart 1998, 11e jaargang, nummer 1.
- Beemster N., van Dijk A., van Turnhout C. & Hagemeijer W. 1999. Het voorkomen van moerasvogels in relatie tot moeraskarakteristieken in Nederland, een verkenning aan de hand van het Baardmanetje. Sovon-onderzoeksrapport 1999/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van den Berg A. B. & Bosman A. W. 1999. Avifauna van Nederland I. Zeldzame vogels van Nederland. GMB Uitgeverij, Haarlem/KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Bijlsma R. G. 1997. Een succesvol broedgeval van de Duinpieper in Drenthe. Drentse Vogels 10: 71-72.
- 1998a. Broedresultaten en trends van roofvogels in 1997. De Takkeling 6(1): 4-53.
- 1998b. Broedvogels van de buitendijkse Oostvaardersplassen: een kartering in 1997. A&W rapport 180. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.
- Deuzeman S. B. & Tempel J. 1998. Broedende Witwangsters in Nederland in 1997. Limosa 71: 167-168.
- van Dijk A. J. 1998. De Kwartelkoning in Drenthe: terug van weggeweest. Drentse Vogels 11: 11-20.
- van Dijk A. J. & Hustings F. 1996. Broedvogelinventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten. Handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels. Sovon, Beek-Ubbergen.
- van Dijk A. J., Hustings F., Sierdsema H. & Verstrael T. 1997a. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1992-93. Limosa 70: 11-26.
- 1997b. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1994. Limosa 70: 101-112.
- van Dijk A. J., Hustings F., Sierdsema H. & Meijer. 1998. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1995. Limosa 71: 153-165.
- van Dijk A. J., Kleefstra R., Zoetebier D. & Meijer R. 1998a. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1997. Sovon-monitoringrapport 1999/09. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van Dijk A. J., Boele A., Zoetebier D. & Meijer R. 1999b. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Nederland in 1996. Limosa 72: 23-36.
- Dijksen L. & Koks B. 1999. Broedvogelmonitoring in het Nederlandse Waddengebied in 1997. Sovon-monitoringrapport 1999/10. Sovon, Beek-Ubbergen.
- Ebels E. B. 1998. Huiskraai broedend in Hoek van Holland in 1997 en 1998. Dutch Birding 20: 291-295.
- Ellenbroek F. & van Noorden B. 1997. Provinciale broedvogelkartering van het Zuidelijk Heuvelland in 1997: last but not least. Limburgse Vogels 8: 105-114.
- Feddema J. & Kuipers R. 1998. Broedvogels van Noord-Fryslân buitendijks in 1998. Wadvogelwerkgroep FFF, Ferwerd.
- IJnsen F. 1991. Karaktergetallen van de winters vanaf 1707. Zenit 18: 69-73.
- Koffijberg K. 2000. Broedvogelinventarisatie van Kluut, plevieren, meeuwen en sterns in Groningen in 1997 en 1998. Grauwe Gors 27: 5-13.
- Koffijberg K., Jonker M. & Prak B. J. 1998. De Kwartelkoning in Oldambt in 1996 en 1997. De Grauwe Gors 26: 40-45.
- Koks B. J. 1998. The Little Gull as breeding bird in the Netherlands. Sula 12(4): 139-148.
- Koks B. & Visser E. 1998. Grauwe Kiekendieven in Nederland in 1997. De Takkeling 6: 66-78.
- van der Kooij H. 1998. Het broedseizoen 1997 van de Purperreiger in Nederland. Het Vogeljaar 46: 53-57.
- Kurstjens G. & Bakker L. 1998. Broedoverzicht van Grote Gele Kwikstaart en IJsvogel langs de Zuid-Limburgse beken in 1995-1997. Limburgse Vogels 9: 5-8.
- Lensink R. 1996. De opkomst van exoten in de Nederlandse avifauna; verleden, heden en toekomst. Limosa 69: 3.
- Leys 1998. Broedvogelonderzoek 1997 Huiszwaluw en Oeverzwaluw. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Meininger P. L. & Arts F. A. 1997. De Strandplevier als broedvogel in Nederland in de 20e eeuw. Limosa 70: 41-60.
- Meininger P. L., Berrevoets C. M. & Strucker R. C. W. 1998. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 1997. Werkdocument RIKZ/OS-98.808X. Rijksinstituut voor Kust en Zee/Delta Project Management, Middelburg.

Aantal paar

- 1
- 2 - 4
- 5 - 9
- ≥ 10

Figuur 9. Verspreiding van Grauwe Gors als broedvogel in 1997 (aantal paren per atlasblok). *Breeding distribution of Corn Bunting in 1997 (pairs/5x5 km square).*

- van Noorden B. 1999. De Ortoiaan, een plattelands-drama. *Limosa* 72: 55-63.
- van Noorden B. & Schois R. 1999. Aantalsschattingen van de Limburgse broedvogels 1998. *Limburgse Vogels* 10: 34-45.
- Overdijk O. 1999. De ontwikkeling van het aantal broedparen van de Lepelaar *Platalea leucorodia* in Nederland in de periode 1994-98. *Limosa* 72: 41-48.
- Schepers F. 1997. Oehoe broedt succesvol in Zuid-Limburg. *Limburgse Vogels* 8: 83-84.
- 1999. Oeverwaluwen langs de Grensmaas: tussen droogte in de Sahel en hoogwaters in een onnatuurlijke rivier. *Limburgse Vogels* 10: 1-12.
- Schepers F., Boeren J. & Ellenbroek F. 1997. Het jaar van de Middelste Bonte Spechten. *Limburgse Vogels* 8: 74-77.
- van Swelm N. D. 1998. Status of the Yellow-legged Gull as a breeding bird in the Netherlands. *Sula* 12(4): 199-202.
- Tulp I. 1998. Reproductie van Strandplevieren en Bontbekplevieren op Terschelling, Griend en Vlieland in 1997. *Limosa* 71: 109-120.
- Wiegant W. M., de Bruin A. & CDNA 1999. Rare birds in the Netherlands in 1997. *Dutch Birding* 21: 65-81.

Rare and colonial breeding birds in The Netherlands in 1997

This paper reviews the status of colonial and rare breeding bird species in The Netherlands in 1997, based on annual surveys of all colonies and sites with rare breeding birds. Full details on the 1997 census are given in van Dijk *et al.* (1999a). Table 1 lists all species recorded, the number of breeding pairs, estimate of the national population and the most recent previous estimate. Breeding conditions in 1997 were especially influenced by severe winter weather in December 1996 and January 1997. However, contrary to the previous harsh winter in 1995/96, the cold-spell in 1996/97 was relatively short, followed by very mild weather after Mid-January. Besides, low precipitation rates caused low water tables in wetlands and marsh areas, affecting the settlement of some wetland-breeding species like Black-necked Grebe.

Despite the second severe winter in a row, Grey Heron numbers (9600 pairs) decreased by only 4% on a national level (numbers have dropped by 30% since 1995). Common Kingfisher numbers fell by at least 50% to a very low level of only 35-50 breeding pairs, representing a 90% decline in numbers since 1995. Grey Wagtail numbers decreased markedly (-30%), especially when considering the relatively small decrease after the more prolonged severe 1995/96 winter. Great Bittern, whose numbers suffered a 30% decrease in 1995/96, stabilised at 140-160 pairs. As mentioned before, Black-necked Grebe suffered from dry habitat conditions (195-215 pairs). However, May and June were wet and offered favourable conditions for Spotted Crake (195-245) and Corn Crake (260-275 calling males; the highest number since the

1980s) and perhaps Little Crake and Baillon's Crake as well (8 and 9 records, respectively, though poorly documented). The 1997 breeding season showed high numbers of Eurasian Spoonbill (1138 pairs; new record), Red-crested Pochard (80-95), Mediterranean (376) and Lesser Black-backed Gull (57 200), Eurasian Penduline Tit (205-230) and Red-backed Shrike (225-245). Greater White-fronted Goose (100-130), Barnacle Goose (220-250) and Greater Canada Goose (200-230) flourished as well. Breeding numbers in Purple Heron (300), Pied Avocet (7100), most tern species, Sand Martin (18 500), Rook (58 000) and Tawny Pipit (40-55) were more or less stable. Lowest-ever numbers were found in Ruff (135-185; against 6000 in the 1950s), Short-eared Owl (45-50), Crested Lark (60-80), Whinchat (360-420), Great Reed Warbler (250-275) and Oortolan Bunting (2 territories, no breeding evidence).

Several rare breeding species occurred in 1997, including Little White Egret (3 pairs), Black-crowned Night Heron (perhaps 4), Great Black-backed Gull (8), Middle Spotted Woodpecker (9, nearly all in the utmost SE of the country), Whiskered Tern (first breeding case since the 1960s), Hoopoe (1), Eurasian Treecreeper (60-70, nearly all in Limburg, SE-Netherlands) and Common Rosefinch (45-55, mainly at the Wadden Isles and elsewhere along the North Sea coast). A pair of House Crows, present since 1994, produced one young.

Special research on Bearded Reedling revealed some 1800-2000 breeding pairs, 90% of which breed in the core areas Oostvaardersplassen (Flevopolders), Lauwersmeer and along the coast of Lake IJsselmeer. Areas with vast old reedbeds held the highest densities (mean density 4.0 pair/10 ha).